

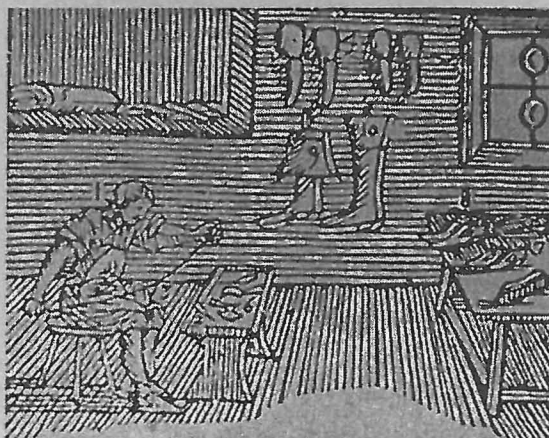
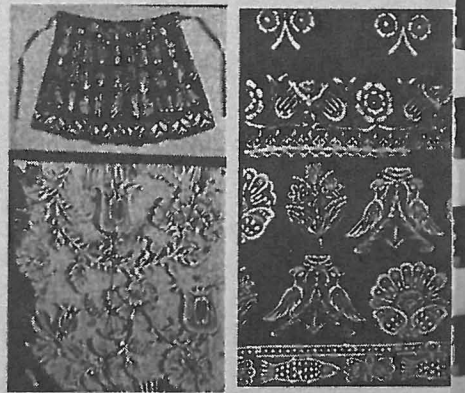
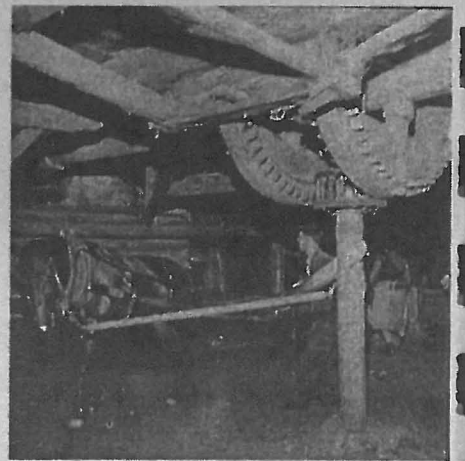
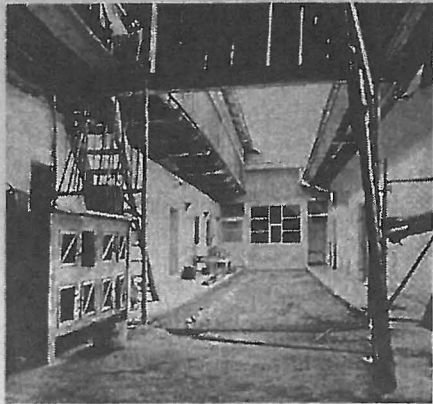
SPRAVODAJCA MESTSKÉHO MÚZEA

RAJEC

2003

ISSN 1335 - 0692

Na fotografiách: Časť expozície Mestského múzea v Rajci venovaná remeslám.
Predná str. obálky - Vyrezávaný príborník (súčasť meštianskej izby v MM).
Zadná str. obálky - Rajecká textilná továreň na súkno, úč. spol. (fotografie z depozitu MM).

TAJOMSTVO, KTORÉ PREŽILO TISÍCROČIE

Miloslav SMATANA

Človeka obklopujú mnohé tajomstvá a záhady, ktoré napriek súčasnému rozvoju vedy a techniky nie je možné primerane vysvetliť. Popri veľkých záhadách minulosti ľudstva (udivujúce staré stavby, nevyvetliteľný zánik civilizácií, existencia tajomných bytostí a i.), jestvujú menšie lokálne tajomstvá, ktoré svojím významom síce nepresahujú miestny rámec, ale často v sebe obsahujú mnohé zaujímavé skutočnosti. Ich najlepšimi znalcami bývajú obyvatelia príslušnej lokality, ktorí niekedy dokážu vytvoriť z reálnych historických faktov legendy.

K druhému spomenutému typu patrí aj tajomstvo súvisiace s remeselníckou výrobou v Rajci. Ide o tajomstvo výroby chýrnej rajeckej rajčoviny – špeciálne zafarbenéj kože, ktorá preslávila malé remeselnícke mestečko a jeho starých kožkárskych majstrov ďaleko za hranicami Slovenska.

Z detstva si možno viacerí z Rajčanov pamätajú rozprávanie starších o putovaniach rajeckých kožkárov až na Balkán do Turecka, kde s úspechom predávali kožu vyrobenú v Rajci: tureckí kupci ich vraj nedočkavo zhadzovali z voza, triedili a odkupovali ich bez jednania za požadovanú sumu. Alebo historiky o tom, že výroba slávnej kože bola tajomstvom príslušného cechu a jeho vyzradenie mohlo byť kruto potrestané. Reči pamätníkov prifarbené a ozvláštnené neveriteľnými príhodami boli ako vzrušujúce povesti, pričom mnohé z nich mali reálne jadro a zakladali sa na skutočnosti.

Pravdou je, že v 18. a 19. storočí sa práve Rajec preslávil výrobou a predajom slávnej *rajeckej rajčoviny* – špeciálne vyrobenej červenej a žltej kože. Aj „obyčajná“, tzv. *čierna koža* vyrobená v Rajci bola kvalitná a obľúbená na svetových trhoch, ale jej výroba nebola tajomstvom. Zahraniční zájemcovia sa skôr pokúšali vypátrať tajomstvo spôsobu výroby červenej (príp. žltej) rajčoviny (*vo svete známej aj pod názvom uhorská červená koža*), ktorý bol záležitosťou cechu rajeckých ševcov a neskôr garbiarov, t. j. kožkárov. V 19. stor. sa červená koža vyrábala aj inde na Slovensku (napr. Ratková, Brezová), ale táto sa kvalitatívne nevyrovnala rajeckej koži. Pravdou je ďalej aj to, že miestny cech naozaj poznal a vlastnil svoj špeciálny výrobný postup na výrobu vzácnej rajčoviny a uchovával ho v najväčšej tajnosti. Tajomstvo výroby poznal len obmedzený počet majstrov a každý tovaríš, ktorý mal postup spoznať, musel zložiť verejný sľub, že do smrti ostane rajeckým obyvateľom. A do tretice – pravdou je fakt, že sa utajovaný výrobný postup nakoniec stal skutočným tajomstvom, ktoré sa všetkým zasväteným podarilo ustrážiť pred svetom.

Najbližšie k jeho odhaleniu bol pravdepodobne F. Kalesný, ktorý v r. 1959 – 1960 uskutočnil národopisný výskum v Rajci, pričom jedným z jeho cieľov bolo získať tajný (v tom čase už stratený a zabudnutý) starý výrobný postup. Výsledky výskumu zodpovedali vynaloženému úsiliu: podarilo sa mu zachytiť podrobnosti výroby a spracovania kože v Rajci a zistiť niektoré de-

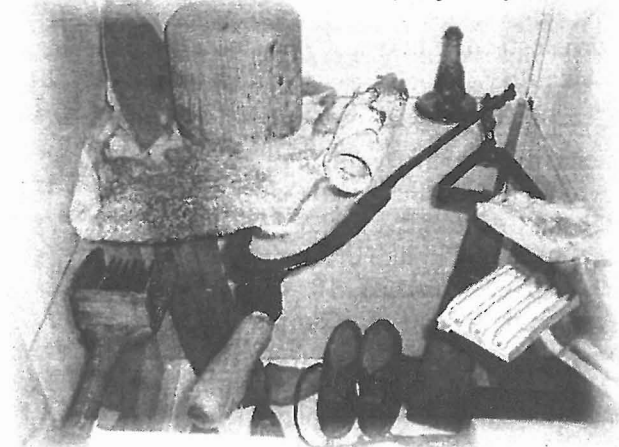
taily, ktoré neboli dovtedy všeobecne známe a zverejnené (porov. Kalesný, 1976; záujemcovia môžu nájsť v tomto článku nielen nevšedné historické fakty o rajeckých kožkároch, cechoch, ale aj podrobné opisy výroby obyčajných aj špeciálnych koží, dočítajú sa o spôsoboch ich farbenia a pod.).

V čom teda spočívalo tajomstvo výroby? Bolo to presné, ba až úzkostlivé dodržiavanie výrobných procedúr, kde každá odchýlka od normy mohla znamenať neúspech? Bola to voda z dolného toku Rajčianky, čo podporovala príslušnú chemickú reakciu a dokázala spôsobiť žiadaný výsledný efekt? Alebo to boli rastlinné farbivá, čo vytvárali nenapodobiteľné zafarbenie? Zdá sa, že z každého čosi prispelo svojou troškou, hoci legenda o vode z dolného toku rieky bola skôr vymysleným chýrom na oklamanie konkurentov, ktorý mal rozšíriť predstavu o viazanosti výrobného postupu so špecifickými lokálnymi podmienkami.

Najstarší pamätníci tvrdia, že celé výrobné tajomstvo spočívalo pravdepodobne v istých rastlinných farbivách. Najčastejšie sa v tejto súvislosti spomína rastlina s miestnym názvom *loboda* či *lobôdka*, z ktorej sa údajne po usušení a zmiešaní s nasušenými listami tzv. mrcha jablone (t. j. plánky) vytvorila tá správna zmes, ktorá sa používala pri procedúre farbenia a spôsobovala požadované účinky.

Treba však spomenúť, že ani Kalesný so svojim spolupracovníkom (bol ním Igor Grossmann, vtedajší lekárnik v Rajci) si v konečnom dôsledku neboli istí, či hľadanou rastlinou je naozaj popisovaná *loboda strelovitá* (*Artiplex hastata*), hoci nimi uskutočnený pokus naznačuje isté závery, totiž „...že by mohlo ísť o túto lobodu, t. j. lobodu strelovitú, ktorá sa naozaj v okolí Rajca vyskytuje“ (Kalesný, s. 144). Chemický pokus vykonali v r. 1959 a bádateľom v tom čase stačil na potvrdenie ich predpokladov. No pri ďalších pokusoch o rekonštrukciu výroby farbiva sa ukázalo, že výsledný efekt nie je zodpovedajúci. Kde nastala chyba? Nikomu sa neskôr nepodarilo verifikovať, či ide skutočne o lobodu, a ak aj áno, tak teda o aký jej druh. Botanická nomenklatura totiž uvádza najmenej 10 rôznych druhov

Garbiarske a čižmarske nástroje v expozícii múzea

lobody, napr. pobrežná, strelovitá, tatárska, lesklá, pravá atď. Tá skutočná loboda – lobôdka vraj rástla v Porubskej hore a na iných miestach rajeckého chotára a údajne mala modrastý kvet, tenké trojklanné listy, bola dosť vysoká a kvety mala umiestnené v trse.

Rajeckým garbiarom ju v batohoch nosili aj ženy z Fačkova a z Rajeckej Lesnej.

Bola to však práve táto rastlinka, od ktorej závisel celý úspech výroby? Alebo je ešte niečo, čo si starí rajeckí kožkári odniesli zo sebou do hrobu a nikto sa už nedozvie skutočný postup?

Podobné otázky zaznievali kedysi v lete 1999 počas diskusie niekoľkých členov Muzeálnej rajeckej spoločnosti pri príprave ďalšieho čísla Spravodajcu mestského múzea. Z diskusie vyplynulo, že prakticky sa doteraz nepodarilo zrekonštruovať výrobný postup ani pri vyskúšaní viacerých druhov lobody. Na tomto fóre sa však objavila zaujímavá a podnetná myšlienka, ktorej predchádzalo lingvistické zistenie založené na znalosti miestneho nárečia: *lobodou* či *lobôdkou* sa na území s rajeckým nárečím nenazýva len doteraz popisovaná rastlina s botanickým názvom **loboda strelovitá (Artiplex hastata)** a **loboda tatárska (Artiplex tatarica)**, ale aj (!) rastlinka s botanickým názvom **pamajorán obyčajný (Origanum vulgare)**, ktorý sa v tejto oblasti taktiež vyskytuje. Pomenovanie loboda (lobôdka) má teda v miestnych podmienkach dva významy, z ktorých si bádatelia doteraz všimli iba prvý (t. j. rastlinu botanicky nazvanú loboda), pričom druhý význam (pama-

ajorán), keďže sa o ňom nevedelo, vôbec nebrali do úvahy.

Pomôže toto lingvistické zistenie aspoň trochu poodhaliť rúško tajomstva rajeckých kožkárov? Je na odborníkoch, či prebádajú, že cesta na jeho odhalenie vedie práve týmto smerom. Možno však, že dnešná doba už nemá záujem odhaľovať také typy tajomstiev, ktoré nie sú pre súčasnú spoločnosť atraktívne (hoci v minulosti boli z hospodárskeho aj ekonomického hľadiska nepochybne mimoriadne dôležité) a na ktorých poznanie by bolo potrebné vynaložiť nemalé časové a finančné investície.

Výroba rajeckej rajčoviny zostane teda pravdepodobne navždy tajomstvom, ktoré si prísni rajeckí cechovní majstri naozaj zobrali so sebou na druhý svet. Alebo je vzácny recept výrobných procedúr ešte stále na svete a skrýva sa zapísaný na dobovej listine v niektorom z tmavých kútov jednej z neprebádaných starých rajeckých pováľ? Nech je ako chce, faktom zostane, že toto špecifické rajecké tajomstvo dokázalo odolať času a prežilo až do nového tisícročia.

Literatúra a pramene:

Červenka, M. a kol.: *Slovenské botanické názvoslovie*. Bratislava Príroda. 1986. 520 s.

Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska. 1. Bratislava Veda. 1995. 484 s.

Kalesný, F.: *Spracovanie kože a kožušín v Rajci*. In: *Zborník Slovenského národného múzea. Roč. LXX – 1976. Etnografia. 17. Osveta, Martin 1976. s. 125 – 155.*

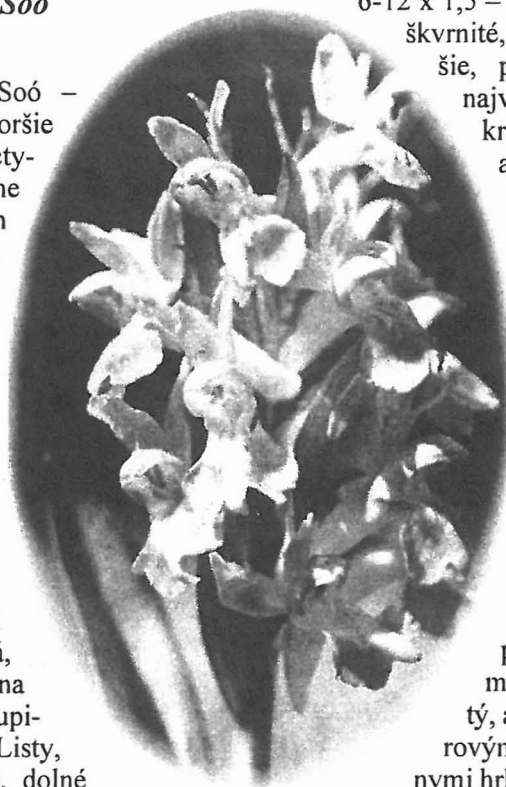
Z KLENOTNICE FLÓRY RAJECKEJ DOLINY

Karol HULJAK

Dactylorhiza sambucina (L.) Soó – *vstavačovec bazový*

Dactylorhiza sambucina (L.) Soó – *vstavačovec bazový* je najskoršie kvitnúcim zástupcom z rodu *Dactylorhiza* na našom území. Spoločne so *vstavačom* *bledým*, o ktorom sme písali v minulom čísle (*Spravodajca* 2002), skrásťuje naše lúky už v apríli a stretneme sa s ním v kvete až do júna, v závislosti od nadmorskej výšky lokality.

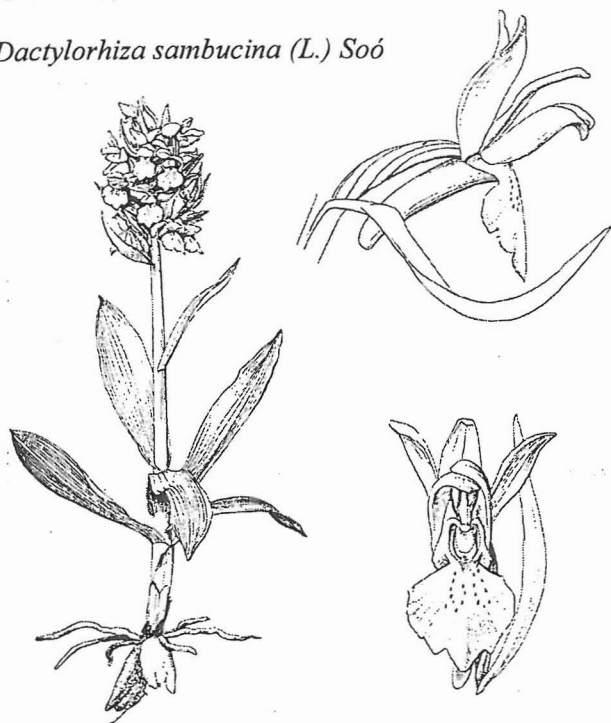
Vstavačovec bazový je trváca zelená rastlina s hľuzami vretenovitými alebo valcovitými, zo začiatku nedelené, neskoršie 2-úkrojkové až krátko dľaňovito delené. Byľ je priama, 10 – 20 (vzácne až 30) cm vysoká, plná, holá, niekedy hore ryhovaná, na báze s oddialenými končistými šupinami, až nad polovicu listnatá. Listy, obvykle 4 – 6, sú podlhovasté, dolné

6-12 x 1,5 – 2,5 cm, tupé, nad 1/2 najširšie, neškvrnité, vyčnievajúco žilované, horné menšie, podlhovasto kopijovité, končisté, najvyšší nedosahuje po klas. Klas je krátko vajcovitý, neskoršie krátko a široko valcovitý, hustý, mnoho-kvetý. Bylinné listene sú kopijovité, 3 - až viacžilové, dolné viackrát dlhšie ako kvety, horné kratšie, zelené alebo purpurové až fialové. Kvety sú svetložlté alebo tmavo purpurovočervené. Valcovitý semenník, dlhý 11 – 13 mm je skrútený a holý. Vonkajšie okvetné lístky sú vajcovité, tupé, 7 – 12 mm, bočné vzpriamené, prostredný je sklonený, vnútorné sú kratšie, vajcovité, tupé, k sebe sklonené. Pysk má 8 – 10 mm, je nadol sklonený, plochý, zamatovo plstnatý, viacmenej okrúhly, nepravidelne zubkatý, až nezreteľne 3-zubý, žltý, s purpurovými bodkami, na báze žltý, s 2 bazálnymi hrbolčekmi, ostroha hrubá, valcovito

kužeľovitá, tupá, nadol zohnutá, ± 10 mm, stĺpik 4,5 mm, polinária zelené, stopôčky belavé. Kvitne od apríla do júna.

Dactylorhiza sambucina (L.) Soó

Rastie vo svetlých listnatých lesoch a krovinách, suchších až mierne vlhkých lúkach a pasienkoch, väčšinou na slabo kyslých pôdach.

Areál druhu zaujíma prakticky iba Európu. Rastie od Škandinávie až do horských oblastí Stredozemia. Východná hranica prebieha európskou časťou Ruska na Kaukaz. Na území Slovenska sa vyskytuje roztrúsene v podhorskom až horskom stupni.

V našom regióne nájdeme obe farebné formy tohto druhu vstavačovca – červenú (*f. rubra*) aj žltú (*f. sambucina*). V prípade, že sa medzi sebou skrížia, môžeme pomerne často nájsť aj oranžovo kvitnúce jedince.

Zvlášť pekný pohľad na kolóniu vstavačovca bazového je na lokalite vo Frivaldskej doline, k.ú. Rajecká Lesná, na lúkach pod Príporom, odkiaľ je aj foto.

Tu sa každoročne vyskytuje v stovkách jedincov.

Z ďalších lokalít uvediem – Dolina Pod Lazmi, k.ú. Rajecká Lesná, roztrúsene desiatky kusov, dolina Kocera a Suché, k.ú. Fačkov; Porubská dolina – Blatnatá, horské lúky, k.ú. Rajec; horské lúky na SZ svahoch Homôľky, k.ú. Fačkov.

Zo starších údajov spomeniem lokality uvádzané Klaeberom (1976): 2 km JV od Veľkej Čiernej; okolie Petrovej, k.ú. Malá Čierna; 2,5 km JZ od Rajca – pravdepodobne pasienky v Charubine, alebo v k.ú. Lednice.

V rámci Slovenska, ale aj Rajeckej doliny je tento druh orchideí ohrozený najmä zmenami v obhospodarovaní lúk a pasienkov, ich hnojením, rozoraním, ale aj ubúdaním pastvy alebo kosenia lúk. Ohrozenie druhu je aj dôvodom, že vstavačovca bazový je zaradený medzi chránené druhy rastlín a podľa vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 24/2003 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny určená spoločenská hodnota každého jedinca sumou 500 Sk.

Literatúra:

F. Procházka, V. Velíšek: *Orchideje naší přírody*, Academia, Praha 1983

RNDr. Oldřich Potůček: *Klúč na určovanie vstavačovitých Československa*, Rosalia, Nitra 1990

RNDr. Oldřich Potůček: *údaje od Klaebera*, 1976

J. Dostál., M. Červenka: *Veľký klúč na určovanie vyšších rastlín II*, SPN, Bratislava, 1983

František Gregor, *Atlas perokreseb československých orchidejí*, Orchidea klub ČSZ Brno, 1986

K. Huljak, *vlastné záznamy z mapovania vstavačovitých 1989-2003*

Z MIKROTOPONYMIE RAJCA A RAJECKÉHO CHOTÁRA

Miloslav SMATANA

1. Miestne terénne názvy, ako dôležitá súčasť systému daného nárečia, majú nezastupiteľný význam pri jeho výskume a tiež pri opise histórie skúmaného územného celku.

Chotárne pomenovania často poskytujú významné doklady, ktoré obsahujú cenné údaje nielen pre jazykovedcov skúmajúcich dejiny slovenského jazyka a slovenských nárečí, ale môžu zároveň nepriamo svedčiť o rozličných skutočnostiach, a tak prispieť k odhalovaniu histórie konkrétneho územia z viacerých (ekonomických, kultúrnych, hospodárskych, náboženských a iných) aspektov.

Rôzne podoby terénnych názvov konzervujú doklady na javy zo starších období vývinu jazyka a sú preukaznými svedectvami kontinuálneho vývinu slovenského jazyka z praslovančiny. Možno v nich pozorovať a skúmať fe-

nomény, ktoré už súčasný dialektologický výskum nemôže zachytiť. Lexikálny význam slova (slovného spojenia) má pri vzniku vlastného mena rozhodujúci význam. Pri výskume nárečia je potrebné venovať lexike terénnych názvov primeranú pozornosť, pretože významným spôsobom dopĺňa pohľad na vývin slovnej zásoby, osobitne na vývin nárečovej lexiky. Prináša totiž zistenia nielen o „areáloch výskytu a aktívneho používania apelatívnych geografických termínov a ich variantov, ale aj o členení nárečovej slovnej zásoby a o výstavbe slov, ktoré po niekoľkých storočiach vo viacerých prípadoch zmenili svoje miesto v slovnej zásobe, alebo už z apelatívnej vrstvy slovnej zásoby ustúpili“ (Majtán, s. 29). Napríklad názvy *Chmelnice* a *Vinohrady* z okolia Rajca signalizujú, že sa i v tejto oblasti kedysi pestoval chmeľ, resp. vinič a dopĺňajú tak poznatky o oblastiach

rozšírenia a pestovania týchto plodín. Zároveň sa zaraďujú k tým dokladom, ktoré sa dajú využiť pri skúmaní vývinu a členenia slovenských nárečí a pri analýzach tvorenia pomenovaní miest podobného typu (porov. Majtán, s. 30).

2. Vo všeobecnosti sa geografické (zemepisné) názvy označujú ako **toponymá**, t. j. vlastné mená neživého prírodného alebo človekom vytvoreného objektu, ktorý je v krajine (v teréne) pevne fixovaný (porov. napr. Encyklopédia jazykovedy, ďalej EJ, s. 455). **Ojkonymum** je miestny (osadný) názov, je to vlastné meno sídelného geografického objektu (mesta, obce, osady) alebo jeho časti (štvrte, predmestia, ulice, námestia, hradu, samoty, mlyna, horárne, významnej budovy a pod.). Názvy ulíc a iných verejných priestranstiev sú súčasťou vnútrómestskej toponymie a označujú sa termínom urbanonymá.

V rámci nesídelných objektov rozoznávame:

1. terénne názvy – **oronymá**, t. j. pomenovania nesídelných geografických, vyvýšených alebo znížených terénnych objektov (najmä názvy vrchov, kopcov, pahorkov, ale aj dolín, úbočí, plošín, nížin a pod.),
2. vodné názvy – **hydronymá**, t. j. vlastné mená vodných objektov, plôch (jazera, plesá, rybníky, močiare a pod.), vodných tokov (potoky, rieky) alebo ich častí (riečne ramená, vodopády), vodné zdroje (prameňe, studničky, vyvieracky a pod.),
3. pozemkové (chotárne) názvy – **ekonymá**
4. názvy komunikácií – **hodonymá** (porov. EJ, s. 455–456).

Pre súbor geografických názvov sa používajú termíny **toponymia** alebo **geografické názvoslovie**. Časťou toponymie je tzv. **mikrotoponymia**, ktorá sa zaoberá názvami malých objektov (napr. obydli, časti obcí, polí, ciest, malých potokov a jarkov, častí jazier a lesov), pričom sú medzi nimi topografické, kultúrne, hospodárske a iné názvy.

3. Pri návrhu mikrotoponymie Rajca a rajeckej oblasti nám ako východiskový výskumný materiál poslúžil zoznam terénnych názvov uvedený v práci F. Kalesného Ľud Rajeckej doliny (1961). Ide o „miestopisný opis“ chotárnych názvov z r. 1864, ktoré (podľa údajov Kalesného) zozbieral rajecký notár Pokorný a ktoré údajne „boli určené pre toponymickú mapu, konkrétne pre Pesty Frigyesa a účely topografickej mapy Uhorska“ (porov. Kalesný, s. 56).

Kvôli lepšej orientácii možno uvedené pomenovania roztriediť napríklad podľa návrhu základných štruktúr slovenských terénnych názvov (porov. Majtán, s. 22) približne takto:

Priame názvy – pomenúvajú bezprostredne samotný objekt (základný tvar býva nominatív, skloňovať ich v príslušnom gramatickom čísle možno ako apelatíva): *Diel, Hliny, Hranice, Jamy, Jazeriská, Kaluže, Kúty, Pažite, Požehy, Úsyp, Zriedlo a i.*

Jenočlenné názvy – patria sem všetky jednoslovné názvy okrem kompozít (teda aj univerbizované preložkové konštrukcie a názvy, ktoré vznikli elipsou určovaného člena): *Záhumnie, Závodie, Bočná, Bušova, Dubová, Ďurovské, Glosova, Jablonská, Petrova, Cmavá a i.* Jednočlenné názvy sa ďalej členia na nede-

rivované (všetky názvy apelatívneho pôvodu, ktoré neobsahujú odvodzovacie prostriedky, napr. prípony, predpony, so špecifickým príznakom miesta) a derivované (ich štruktúru tvoria rôzne odvodzovacie prostriedky) – tie sú podľa jazykovej výstavby ešte členené na nepredponové (príponové) a predponové.

Viacčlenné, zložené názvy charakterizuje syntaktický determinatívny vzťah. Menej časté sú jednoslovné dvojčlenné názvy, v ktorých kompozitá vznikli univerbizáciou viaclovných spojení (*Uhrvovršek, Poddubová, Vinohrady, Medziluzie*), častejšie sa stretávame s viaclovnými názvami so zhodou, ktoré sú zložené najviac z vlastnostných i prívlastňovacích adjektív a substantív (*Biely potok, Bezová hora, Mladé háje, Goniblov vršek, Jamovitý žľab, Kamenný diel a i.*). Viacčlenné determinatívne názvy bez zhody v ktorých je určujúcim členom predložková konštrukcia v postpozícii sú veľmi zriedkavé, niektoré z nich však možno pokladať za východiskové pri vzniku predložkových názvov (elipsou určeného člena).

Nepriame názvy – pokladajú sa za ne vo všeobecnosti predložkové konštrukcie vo funkcii názvov, predložkové názvy. Takto sa veľmi zreteľne a bezprostredne vyjadruje lokalizačný príznak miesta: *Medzi luhy, Na kaluže, Na močiar, Nad Sádavku, Pod Háje, Pod Prípor, Pod Kráľov laz, Za Úhrady a i.*

4. Najčastejším motivačným príznakom pre pomenovanie geografického objektu, býva predovšetkým jeho tvar, charakteristické znaky, vlastnosti (pôdy, porastu), lokalizácia, vlastníctvo (príslušnosť) a pod. V prípade rajeckých terénnych názvov sme vyčlenili nasledujúce motivačné prvky:

- a) typický (stromový, kríkový, trávový) porast alebo (napr. skalnatý) terén: *Bezová hora, Bukovina, Dubová, Drienová, Jablonská, Javorový žliabok, Jedlovníky, Kamenný diel, Lieskova pažiť, Mochová, Pažite, Ploščiná, Prasličnatá, Prašivá skala, Prikrase, Suchá dolina, Suchý žľab, Usypaná skala, Tisový žliabek, Trnová hora, Úsyp, Žitnica...*
- b) charakteristický tvar (obyčajne niečo pripomína), podoba, smerovanie, miesto, poloha: *Baby, Bočná, Čelo, Dlhá dolinka, Horná roveň, Hranice, Hrdlo, Jamovitý žľab, Jamy, Korbelová, Korytná, Krivín, Krutý žľab, Povrázky, Prostý žliabek, Zrazy, Tesne, Úplaz, Závodie, Žliabková...*
- c) typický (jedinečný, zvláštny) znak: *Drahá paša, Ľahký kameň, Mladé háje, Mraznica, Nocľaha, Pastevná hláň, Pod kadlúb, Priehrada, Priestupová voda, Smrdnatá, Staré háje, Cmavá, Truchanová, Vidošová dolinka, Vyhnál, Zábava, Zaslúbená...*
- d) vlastníctvo, príslušnosť: *Bušova, Ďurovské, Glosova, Goniblov vršek, Hniličkovská lesná lúka, Jaškech a Vrškech žľaby, Kováčova, Nemcov žľab, Petkova, Petrická hláň, Vojtová...*
- e) charakteristiká činnosť, ktorá sa na pomenovanom mieste vykonávala, alebo pre úžitok, ktorý pomenované miesto prinášalo: *Bieliská, Močidlá, Pašisko, Stupný jarok, Uhliská, Válovy, Vápenec, Hrachova dolinka, Chmelnice, Kolá, Košarisko, Soľnísko, Vinohrad...*

- f) výskyt zvierat, zveriny: *Baranová, Jastrabná, Koňatá, Konštica, Kozove skalky, Oselná, Sokolová, Srnák, Stehlicke hôrky, Žabiňec...*
- g) prítomnosť vody, vlhkosti (potoka, jarku, blata): *Blatnatá hora, Čierne blato, Jazeriská, Kaluže, Mlžáky, Mokry žľab, Na močiar, Trscie, Žabiňec, Žriedlo...*
- h) pôvod vzniku: *Krošlenica, Pálenica, Požehy, Žiar...*
- i) charakteristické zafarbenie (farba) objektu: *Biely potok, Čierne blato...*

5. V nasledujúcom texte uvádzame úplný zoznam terénnych (chotárnych), sčasti i mestských názvov, podľa vyššie uvedeného zdroja. Zoznam v žiadnom prípade nesupluje súčasný stav mikrotoponymie oblasti Rajca (jeho opis by si vyžiadal samostatný výskum a spracovanie), ide tu skôr o predstavenie historicky hodnotného (dodnes v takejto podobe neuverejneného) materiálu.

Medzi názvami nájdeme ojkonymá, toponymá, hydronymá, ale i pomenovania miestnych častí Rajca (ulíc, rôznych miest, významných objektov a i). Podoba viacerých je výsledok starších i novších asociácií alebo ľudovej etymológie. Nevieme, ako notár Pokorný materiál zozbieral (kto boli napr. jeho informátori), no môžeme konštatovať, že zoznam je hodnoverný a niektoré z uvedených názvov fungujú dodnes. Iné pomenovania poznajú len predstavitelia najstaršej generácie, časť názvov úplne zanikla (v súčasnosti sa nepoužívajú ani v miestnom nárečí). Naproti tomu, niektoré pomenovania (živé i dnes) v zozname chýbajú (*Rajšula, Hučiak, Charubina, Husaciňec a i.*) – z nejakých príčin sa do Pokorného zoznamu nedostali (povedzme, že nemuseli byť v tom čase ešte známe, informátor si nespomenul a p.). Zaujímavé sú poznámky pri jednotlivých názvoch, ktoré danú lokalitu charakterizujú, vysvetľujú pôvod názvu, alebo sa pokúšajú bližšie priblížiť, kde sa konkrétne miesto nachádza a čím je typické. Ide o cenné poznámky, a to i napriek tomu, že sú to často ľudové (niekedy nesprávne) pokusy o etymológiu názvov, inokedy sú to údaje neúplné či nepresné.

Uvedený prepis uvádzame v pôvodnej podobe (t. j. neupravovali sme gramatickú, slovtvornú ani štylistickú či syntaktickú podobu názvov a vysvetľujúcich poznámok; usilovali sme sa predstaviť materiál v čo najvernejšej podobe), kvôli odlišeniu od poznámok autora (označené sú značkou MS) je prepísaný kurzívou. Oproti pôvodnej podobe sú jednotlivé pomenovania uvedené v abecednom poradí.

„Miestopisný opis chotárnych názvov“ z r. 1864 (zozbieral rajecký notár Pokorný):

BABA – prikre bralo majúce podobu ženy
BANISKO – horská lúka donášajúca mnoho sena dobrej akosti
BARANOVÁ – pasienok pre jalové ovce a škopov
BEZOVÁ HORA – jedľový les premiešaný bezovými krami
BIELISKÁ – miesta, kde plátno bielievali
BIELY POTOK – časť lesa nazvaná po belavej farbe vody potoka pretekajúceho lesom

BLATNATÁ HORA – v ktorej blato nikdy nevysychá
BOČNÁ – potok vznikajúci z prameňov doliny Porubská a pri Rajeckých kúpeľoch spájajúci sa s Rajčiankou, pri Strážove ústi do Váhu

BUKOVINA, PODDUBOVÁ, DRIENOVÁ – role po vyklčovanych bukových, dubových a drienových lesoch, po ktorých oračiny dostali mená

BUŠOVA – jedľový les

ČELO – vysoký vrch porastený rovno stojacimi jedľami

ČIERNE BLATO – časť lesa nazvaná po čiernom blatistom teréne

DIEL – pole v susedstve panských majerov (MS: s najväčšou pravdepodobnosťou ide o starý geografický termín s významom „vrch, kopec“ alebo aj „vrchol kopca, chrbát“, porov. Majtán, s. 149)

DLHÁ DOLINKA – rovinatá podlhovastá dolinka medzi dvoma vrchmi

DRAHÁ PAŠA – dobre strážený pasienok, na ktorom pristihnutý býva trestaný veľkou pokutou

DUBOVÁ – teraz ihličnatý les, prv podľa podania dubami porastený

DÚPNA SKALA – vysoko vyčnievajúce bralo, majúce v boku čiernu dieru, ktorá slúži za vchod do väčšej podzemnej dutiny, jaskyne

ĎUROVSKÉ – poľné lúky

GLOSOVA – jedľový a bukový les

GONIBLOV VRŠEK – jedľami zarastený briežok, podobajúci sa na gombíku

HAJSKÁ, HRANICNÁ, ZÁBRESKÁ – poľné cesty pomenované podľa toho, na aké hory vedú

HLÁNE – pasienok bez krov a stromov (MS: slovo hláň vo význame „miesto bez porastu, čistina“ je zachytené v Slovníku slovenských nárečí, ďalej SSN, na s. 568 ako severotrenčianskeho nárečová lexéma; dnes je v rajeckej oblasti menej známa a je to zastarávajúci výraz; doklad *Zrúbaľi horu na hláň* z Papradna v okrese Považská Bystrica svedčí o tom, ako takto pomenované miesto vzniklo)

HLINY – pole po jeho hlinistej pôde pomenované

HNILČKOVSKÁ LESNÁ LÚKA – nazvaná po niekdajšom majiteľovi Hniličkovi

HORNÁ ROVEŇ – rovný plochý pasienok

HRACHOVA DOLINKA – role, kde kedysi pestovali hrach

HRANICE – role od porubského chotára

HRDLO – v istej dolinke vysoko vyčnievajúca skala, z ktorej smerom nadol priechod sa roztrhá a z nej spúšťané brvná akoby do tlamy padali

CHMELNICE – role a záhrady, kde údajne pestovali chmeľ na výrobu piva (podľa ústneho podania)

JABLONSKÁ – pasienok nazvaný po jabloni nachádzajúcej sa na jeho vyvýšenom mieste

JAMOVITÝ ŽĽAB – miesto nebezpečné pre dobytok, pretože dobytok tam zapadnutý bez ľudskej pomoci sa von nedostane

JAMY – uprostred lesa väčšie jamovité miesto, kde ani tráva ani stromy nerastú

JASTRABNÁ – ihličnatý les, pomenovaný podľa jastrabov a kaní v ňom vo veľkom množstve

JAVOROVÝ ŽLIABOK – miesto porastené javorovými stromami

JEDĽOVNÍKY – bukový les a v ňom uprostred jedľami porastené miesto

JEŠKECH A VRŠKECH ŽLÁBY – miešaný les a pasienok, bývalý majetok Ješka a Vrška

JEZERISKÁ – časť lesa, v ktorom sa nachádza mnoho hlbokých jazierok naplnených vodou

KALUŽE – pasienok tak nazvaný na základe jeho nízkej polohy

KAMENICA – z kameňa stavaný panský dom, naproti tomu domy ostatných občanov bývali stavané z dreva

KAMENNÝ DIEL – časť lesa s početnými vyčnievajúcimi skalami a podľa nich takto pomenovaná

KAŇURY – les porastený bukovými a jedľovými stromami, premiešano

KJAPEŠOVA – bralo (MS: v súčasnosti známa aj podoba *Kiapeška*)

KLÁČE – bukový les, povestný tým, že v ňom voda nikdy nezamrzá

KOLÁ – pusté rovné miesta, na ktorých na deň sv. Jána pri gajdách sa zabávali a dokola tancovali

KOŇATÁ – obľúbený pasienok koní

KONŠTICA – lesná lúka a pasienok, na ktorej kone pásavali

KORBEĽOVÁ – les nazvaný vraj po kameňoch podobných korbeľom (krčahom)

KORYTNÁ – údolie podoby koryta

KOŠARISKO – pasienok hnojený pasúcimi sa stádami dobytky

KOVÁČOVA – les, z ktorého miestnemu kováčovi na pálenie uhlia drevo posielali

KOZOVE SKALKY – bralá; pasienok vyhľadávaný kozami

KRIVÍN – krivoľako tečúci potok

KROŠLENICA – horská lúka získaná vyklčovaním krov

KRUTÝ ŽLAB – úžina medzi dvoma vrchmi, majúca krútiacu, krivoľakú podobu

KÚTY – menšie kúsky poľa, pri lúkach drobné pole

KÝČERA – les a pasienok na veľmi príkrom mieste, na ktorý mimo oviec a kôz pre jeho nebezpečnú polohu iné zvieratá sa nemôžu dostať (valašský názov) (MS: varianty slova *kýčera* môžeme nájsť v terénnych názvoch nielen na Slovensku, ale aj v pomenovaní mnohých karpatských vrchov; poväčšine ide o „príkry, pustý vrch“, pôvod tohto slova je však nejasný)

LAHKÝ KAMEŇ – jedľový les, meno má po tamojšom výskyte *lahkého kameňa* – tufu

LEHOTNÁ, LHOTNÁ – časť lesa (MS: súčasná nárečová podoba je *Elhotná*)

LIESKOVA PAŽIŤ – lieskovými krami husto zarastený pasienok

LUČIVNÁ – názov časti lesa, ktorá susedí s kamenno-porubskými lesmi

MALÁ A VEĽKÁ STEHLÍKOVA – pasienok nazvaný po stehlíkoch tam hniezdiacich

MEZILUHY – na rovine ležiace akostné pole (MS: slovo *luh* sa dnes využíva skôr v odbornej terminológii, nájdeme ho aj v poézii; jeho pôvodný význam „vlhký vysokokmeňový les, háj pri vode“ sa v súčasnosti vymedzuje širšie: „listnatými stromami, trstím alebo inými vodomilnými rastlinami porastená časť terénu, močaristá alebo zaplavovaná, obyčajne v blízkosti vodných tokov, ktorá sa nedá obrábať, ale sa môže využívať napr. ako pasienok“ – porov. Majtán, s. 39).

MLADÉ HÁJE – ihličnatý les, ktorý po násilnom vyrúbaní občanmi susednej obce vzali pod prísny dozor do hájenia (MS: háj je pôvodne „hájený, chránený les“, neskôr zaznamenaný aj vo významoch 1. „les, hora“ všeobecne alebo 2. „menší súvislý porast listnatých al. ihličnatých stromov medzi ornou pôdou al. lúkami; porov. SSN, s. 534)

MLZÁKY – hornaté-dolinaté role, kde dažďová voda vrstvy zeme do doliny strhávala

MOČIDLÁ – močidlá na ľan (MS: neskôr v nárečí známe ako *Jany*)

MOCHOVA – ihličnatý les pomenovaný po tráve podobného mena tam rastúcej

MOKRÝ ŽLAB – úžina, priesmyk medzi dvoma lesmi, ktorá sa celá zavlažuje vodou vytekajúcou z vrchu

MRAZNICA – les v ktorom na podzim kým nenapadol sneh krmievali v lese nakoseným senom

NA KALUŽE – les na nízkom mieste

NA MOČIAR – takto nazvaný prameň, tvoriaci viaceré močaristé miesta

NAD SÁDAVKU – dom stojaci nad studňou takého istého mena

NEMCOV ŽLAB – po majiteľovi

NOCLAHA – pasienok na ktorom sa nocuje počas pasenia

OSELNÁ – nazvaná po kameňoch podobných oslom

PÁLENICA – pasienok pomenovaný tak po vyhorení lese, získaný vypálením

PASTEVNÁ HLÁŇ – pasienok vo vyklčovanom lese, kde pastieri oviec so stádami odpočívali

PASÍSKO – spoločný pasienok na hranici obcí *Đurčina, Frivald a Rajec*

PAŽITE – z rozoraného pasienku vzniklé role

PETKOVA – krikami porastený pasienok

PETRICKÁ HLÁŇ – vyklčované miesto v lese, pomenované po klčovníkovi

PETROVA – pasienok

PLOŠČINÁ (aj *CIPINA*) – pasienok porastený ostrou a pichľavou trávou

POD HÁJE – bohaté pole, podľa udania nad ním teraz rozorané polia bývali kedysi zarastené lesným stromovým

POD JASEŇ – časť lesa, kde jeden hrubý topoľ tvorí hranicu medzi lesmi mesta Rajec a lesmi susedných majiteľov

POD KADUB – z pňa vyvierajúci vodný prameň; roliam a lúkam cez ktoré pretekal, poskytol takéto pomenovanie (MS: pravdepodobnejšia podoba je kadlub)

POD KRÁĽOV LAZ – pasienok

POD PRÍPOV – les ležiaci pod strmo vyčnievajúcim bralom

POVRÁZKY – role

POŽEHY – role vzniklé na mieste vypáleného lesa

PRASLIČNATÁ – pasienok pomenovaný po rastline podobného mena (*Equisitum Arvense*)

PRAŠIVÁ SKALA – machom zarastená veľká skala, na ktorej nerastie žiadna vegetácia

PRI KRASE – príkry vrch a pasienok, nad ktorým sa rozprestiera Horná roveň

PRIEHRADA – poľná cesta, okolo nej ležiace role jarkami a plotom chránené, aby na pašu hnaný dobytok na siatinách nespôsobil škodu

PRIESTUPOVÁ VODA – prameň vody v údolí Porubská, ktorý sa objavuje z jari na obvyklom mieste a do konca júla v podobe malého potoka veľmi chutnou vodou napája dolinu. Na začiatku augusta však celkom vyschnúť od tohto miesta na 2 hodiny vzdialenom vo frivaldskom chotári sa zjavuje v zimnom období a takto sa presťahuje na miesto (krasový jav – prameň je žriedlom typu vanculus, ktorý v letných mesiacoch nevyviera; po periode sucha dáva spočiatku vodu zafarbenú do biela...) zvané Do Rybnej doliny, kde tiež zo zeme hojne vyteká

PRIPOV – strmý štít vrchu

PROSTÝ ŽLIABEK – užina, priesmyk, pomenovaný po jeho prostej podobe

PSÍ POHREB – časť mesta nazvaná tak po smetiskách a nízkych ošarpaných domoch

RATÚZ – obyvateľstvom tak nazvaný obecny dom, radnica, stojaca uprostred rínku

ROVNÝ SVAH – klzký horský štít

SKOTŇA – poľná cesta a pasienok cez ktoré dobytok do lesa ženú (MS: slovo skot bolo postupne nahradené výrazmi statok, dobytok, lichva; v ľudovej etymológii sa objavujú aj vysvetlenia v spojitosti so slovami skotiť sa, prekotiť sa, t. j. mohlo by ísť o miesto, na ktorom sa môže voz ľahko prekotiť, prevrátiť; porov. Majtán, s. 65)

SLIZSKÁ SKALA – (MS: pravdepodobne na tienistom mieste, vlhká od vyvierajúceho žriedla, stekajúceho potoka a pod.)

SMRDATNÁ – pasienok po smradľavej tráve tak nazvaný

SNOCH VŠIVAVÝ – kopec na ktorom sa pastieri česávali (MS: málo známa lexéma snoh je v slovenských geografických názvoch doložená v podobách snoh, snoha, snož, snoža, snožok a p.; názvami utvorenými z týchto slov sa pomenúvajú kopcovité terénne tvary, vrchy, kopce)

SOKOLOVA – miešaným porastom zarastená časť lesa, pomenovaná po hniezdiacich sokoloch

SOLNISKO – kde valasi roztrateným ovciam soľ dávali

SRAZY/ZRAZY – úzka, do lesa vedúca cesta, pre jej kopcovitú polohu veľmi obávaná

SRNÁK – kričkový vrch s veľkými vyčnievajúcimi skalami, kde zo susedného lesa vypudené srny sa vďačne zdržujú

STARÉ HÁJE – dlhšiu dobu zakázaný chránený les

STEHLÍCKE HŮRKY – pasienok nazvaný po stehlíčkoch tam hniezdiacich

STUPNÝ JAROK – jedno rameno rieky Rajčianky, ktorého voda poháňala súkenické a garbiarske stupy

SUCHÁ DOLINA – časť lesa nazvaná tak po nedostatku vody

SUCHÝ ŽLAB – ktorý postráda vody

SYPANÁ SKALA – bralo obsahujúce drobiacu sa sypkú skalú (MS: v súčasnosti v miestnom nárečí aj Usypaná skala)

TESNE – pasienok v blízkosti susedného lesa, preto tak nazvaný, lebo keď susedia svoj dobytok na pasienok hnali, pre úzky tesný priechod ho potajomky spásali

TISOVÝ ŽLIABEK – nazvaný po tisových stromoch (*Taxus*)

TMAVÁ – od mesta najvzdialenejšie ležiaca hora, buková, z ktorej furmani pre jej vzdialenosť až na súmraku sa vracajú domov (MS: v miestnom nárečí funguje podoba s asibiláciou, t. j. Cmavá)

TRNOVÉ JAMY, TRNOVÁ HORA – množstvom pichľavých krov zarastené jamy a časť lesa

TRSTIE – lúka na bahnatých miestach, na ktorej rastie trstie

TRUCHANOVÁ – ďaleko ležiaca časť lesa, neradno navštevovaná

UHLISKÁ – pusté miesta na ktorých uhlie pálili

UL AHLINA – končiar vrchu tak nazvaný pre jeho zľahnutý tvar

ÚPLAZ (aj SÚPLAZ) – príkra, skoro neschodná časť vrchu

ÚSYP – les pomenovaný podľa sypkej pôdy, ktorá sa v ňom (najmä na jar) sa vo veľkom množstve trvá

VÁLOVY – dolina, v ktorej napájali pasúci sa dobytok

VÁPENEC – pasienok pomenovaný po jeho vápencovo-pieskovej bani

VIDOŠOVA DOLINKA – pasienok na vyvýšenom kopcovitom mieste

VINOHRAD – na končiari vrchu kosodrevinou obrastená roľa (na tomto mieste sa údajne mal voľakedy nachádzať vinohrad)

VOJTOVA – bývalé zemianske lúky a role (MS: v nárečí je podoba Hvojtová; pomenovanie pochádza zo slova fojt, t. j. predstavený mestskej al. obecnej rady, ktorému v minulosti toto územie patrilo)

VYHNÁL – pasienok uprostred lesa, na ktorom ovce po lesnom pochode popásajú dlhší čas

ZA MOTÝLOM, MOTÝLOVA ZÁHRADA – role ležiace za pozemkom istého zemianskeho domu, ktorého majiteľa „Motýľom“ menovali, prezývali

ZA SLADOVNĀMI – oprotivná strana domov, v blízkosti výrobné pivovarského sladu

ZA UHRADY – pole z jednej strany potokom zvaným Čerňanka, z druhej strany však vrchmi, akoby oplotené role

ZÁBAVA – byt istého domkára pri ceste vedúcej do lesa; navracajúci sa z lesa v zime tu zvyčajne odpočívajú a z pálenky tu varenej si popíjajú a tak sa zabávajú

ZÁHUMNIE – role patriace k vnútorným pozemkom

ZASLŪBENÁ – záhrada ležiaca mimo mesta; tak bola nazvaná po krčme, ktorá v nej predtým jestvovala a ktorá zvlášť na sviatky bývala navštevovaná tými, čo sa kostolu vyhýbali. Ľud ju preto pomenoval „zaslúbenou zemou“.

ZÁVODIE – časť mesta za vodou pretekajúcou mestom

ŽABIŇEC – časť mesta nazvaná tak pre jej kalužovité miesta

ŽIAR – názov štítu, na ktorý celý deň slnko svieti (MS: názov je skôr odvodený podľa toho, ako táto lokalita vznikla, t. j. vypálením časti chotára)

ŽITNICA – horská lúčka pomenovaná po množstve pýru na nej rastúcom

ŽLIABKOVÁ – les viacerými žľabu podobnými dolinkami prelínaný

ŽRIEDLO – stály vodný prameň

Literatúra a pramene:

Encyklopédia jazykovedy. Bratislava, Obzor 1993. 350 s. Kalesný, F.: *Ľud Rajeckej doliny*. Bratislava, 1961, 106 s. (v rukopise)

Majtán, M.: *Z lexiky slovenskej toponymie*. Bratislava, Veda 1996. 192 s.

Slovník slovenských nárečí. 1. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava, Veda 1994. 936 s.

SÚMRAČNÍKOVITÉ MOTÝLE (HESPERIIDAE LATREILLE, 1809) RAJECKEJ DOLINY

Karol KRÍŽ

Súmračníkovité motýle, alebo „súmračníky“ sú dosť známou skupinou motýľov. Priradíme ich k denným motýľom, ale ich maximálna letová aktivita býva u väčšiny druhov až za súmraku, z čoho pochádza i názov celej skupiny. Niektorí autori ich označujú ako istý prechod medzi dennými a nočnými motýľmi. V podstate sú bližšie drobným motýľom, ako denným. Podľa svojho vzhľadu sú dosť podobné čeľadi oknáčkovitých (Thyrididae).

Patria k druhom motýľov, ktorí majú robustné zavalité telo, hrubú hlavu a typické krátke tykadlá, ktoré sú ku koncu silnejšie, zakončené typickým háčkom (apiculus). Vzdialenosť tykadiel od seba na hlave je tiež relatívne väčšia. Podľa robustnej hlavy má táto skupina i svoj nemecký názov „Dickkopffalter – hrubohlavé motýle“. Ich pomerne malé krídla sú trojuholníkového tvaru, pričom v pokoji bývajú zložené, alebo u niektorých druhov v typickom postavení rozprestreté. Samčekovia niektorých druhov majú na prednom okraji predných krídel vytvorený záhyb v podobe vrečka, kde sú voňavé šupinky, ktorými lákajú samičky. Majú tri páry nôh, ktoré sú dokonale vyvinuté, pričom na zadných nohách sú dva páry ostrôh.

Lietajú pomerne rýchlo a nízko, pričom si často sadajú na zem, hlavne na vlhké miesta odkiaľ sajú vodu. Motýle lietajú veľmi rýchlo a nekludne. Frekvencia krídel je dosť vysoká.

Vajíčka sú okrúhleho, alebo oválneho tvaru, spodina býva sploštená. Povrch vajíčok býva zvyčajne hladký. Húsenice väčšiny druhov sú hladké, veľmi málo ochlpené, hrubšieho tela, cylindrického tvaru s pomerne veľkou hlavou. Sú zvyčajne bledé, až zelenkavo sfarbené. Žijú ukryté v stočených listoch živých rastlín, prípadne v zámotku, ktorý je vytvorený z týchto listov. Túto svoju skrýš opúšťajú iba vtedy, ak idú za po-

travou. Pred zakuklením sa húsenice opriadajú vláknom a vytvárajú si voľný, riedko tkaný zámotok.

Ako sme už spomínali, jedná sa zväčša o drobnejšie až stredne veľké motýle s rozpätím krídel iba niekoľko centimetrov. V palearktiskej zoogeografickej oblasti u väčšiny druhov nepresahuje rozpätie krídel 3 cm. Najväčšie druhy však majú v rozpätí krídel 8 až 9 cm. Najviac druhov tejto čeľade žije v oblasti Južnej Ameriky. Ostatné druhy žijú hlavne v austrálskej, orientálnej a etiópskej oblasti. Druhy z týchto oblastí majú niekedy veľmi pestré sfarbené krídla, mnohokrát zakončené i ostrohami.

Na celom svete je popísaných niečo vyše 3500 druhov tejto čeľade (udáva sa až 4000 druhov). V Európe je zistených asi 40 druhov z tejto čeľade, v strednej Európe asi 23 druhov. Na území Slovenskej republiky bolo zatiaľ popísaných 18 druhov motýľov čeľade HesperIIDae.

V Rajeckej doline sme zatiaľ zistili 8 druhov tejto čeľade motýľov:

Erynnis tages Linnaeus, 1758 (súmračník kotúčový)

Spialia sertorius Hoffmannsegg, 1804 (súmračník škoricový)

Pyrgus malvae Linnaeus, 1758 (súmračník jahodový)

Pyrgus carthami Hübner, 1813 (súmračník ibišový)

Carterocephalus palaemon Pallas, 1771 (súmračník skorocelový)

Thymelicus sylvestris Poda, 1761 (súmračník metlicový)

Hesperia comma Linnaeus, 1758 (súmračník bieloškrvný)

Ochlodes venatus Bremer & Grey, 1853 (súmračník hrdzavý)

MOTÝLE SUCHEJ DOLINY

Peter MIHALEC

Suchá dolina patrí do katastra obce Rajecká Lesná – Trstená a vychádza z jej južnej časti. Nachádza sa juhovýchodným smerom od mesta Rajec vo vzdialenosti asi 6 km. Oblasť Suchej doliny patrí do pohoria Strážovské vrchy. Jej nadmorská výška je v rozmedzí približne od 535 m n.m. do 650 m n.m. a je orientovaná viac - menej na juhozápad. Je dlhá približne tri kilometre, s prevýšením približne 115 m., ktoré sa zvýrazňuje až na konci doliny.

Charakter a biotop tejto doliny je prevažne suchší, čo vyplýva už aj zo samotného pomenovania doliny a patrí medzi najteplejšie oblasti Rajeckej doliny.

Zloženie porastu je striedavo obsadené listnatými a ihličnatými drevinami. Prevažuje hlavne buk a borovica spolu so smrekom. Len miestami sa nachádzajú iné dreviny, ako napr. javor, topoľ, alebo osika či iné. Pozdĺž doliny sa nachádzajú aj lúky, ktoré vidieť hlavne na začiatku, ale aj v druhej polovici a tiež aj na jej samotnom konci. Neveľké skaly a skalnaté zosypy sú len na samotnom začiatku doliny. Ich okolie je náznakom xerothermného prostredia, no klasické xerothermné biotopy sa po celej dĺžke doliny nenachádzajú. Okraje lúk a lesa sú porastené krovinami, kde sú prevažne zastúpené trnky, šípy a hloh spolu s ďalšími druhmi. Dolinou preteká malý potôčik, ktorý vyviera pod lúkou na samotnom konci doliny, ale do obce nevchádza, pretože sa približne v polovici doliny stráca. V jeho tesnej blízkosti sú na niektorých úsekoch neveľké vlhčiny s niekoľkými druhmi mokradnej flóry.

Tento článok viac - menej nadväzuje na podobný článok s názvom „Motýle doliny Vojtová“, ktorý bol uverejnený v Spravodajcovi mestského múzea, ročník 2002. V ňom bola spomenutá závislosť existencie, pestrosti a početnosti druhov na životnom prostredí a vplyvoch človeka, preto sa tu o tejto problematike nezmieňujem až v takom rozsahu. Len v skratke pripomeniem, že tak ako v doline Vojtová, ani v Suchej doline nie je možné v období približne štyroch rokov výskumu sto-percentne zistiť výskyt a rozšírenie všetkých druhov motýľov. V posledných rokoch sa medzi dôležité faktory ovplyvňujúce spomenutú problematiku zaraďuje aj globálne otepľovanie a s ním súvisiace zmeny, predovšetkým globálne zmeny klímy. Preto sa už v blízkej budúcnosti môže stať, že do oblasti severnej Európy budú migrovať teplomilné druhy živočíchov a rastlín, vrátane hmyzu. Popri druhovo a vzhľadovo zaujímavých jedincoch treba samozrejme počítať aj s druhmi s charakterom škodcov. Táto problematika sa samozrejme týka aj Rajeckej doliny a možno rovnako Suchej doliny, keďže tá, ako bolo spomenuté, patrí do jej najteplejších oblastí. A tak sa práve v tejto doline môžeme najskôr stretnúť s novými, doteraz nezistenými a pre túto oblasť neobvyklými druhmi hmyzu. Entomo-

logickú verejnosť takáto skutočnosť skôr poteší, ale u poľnohospodárov a záhradkárov to bude pravdepodobne naopak.

Zistenia v tejto doline, tak ako aj v doline Vojtová, nie sú vzhľadom na spomínané skutočnosti kompletne, no sú rozšírené o zistenia počas jedného nočného prieskumu, čo čiastočne obohatí zoznam zistených druhov aktívnych cez deň alebo zistených podľa nálezov húseníc. Zaujímavým údajom bolo pozorovanie nášho najvzácnejšieho motýľa jasoňa červenookého (*Parnassius apollo*). Aj keď tento objav nepochádza z posledných prieskumov, ale z nedávnej minulosti a počet pozorovaných jedincov bol iba dva exempláre, stojí tento fakt za zmienku a radí tak Suchú dolinu do tých prírodných oblastí, ktoré by sme mali prioritne chrániť a dbať o kvalitu prostredia a biotopu.

Tu sa potvrdzuje mienka, že obnovovanie a skvalitňovanie prírodných oblastí sa nemôže prevádzať len výsadbou nového porastu, ale aj zachovávaním a udržiavaním biotopov s charakterom lúk a nezarastených skalných sutín, pretože práve na takomto type prostredia je náš najvzácnejší a paradoxne aj najchránenejší motýľ závislý. Výraz paradoxne som použil preto, lebo popri prísnej ochrane tohoto druhu motýľa sa zároveň nezmyselne ničí jeho životné prostredie práve nepremyslenou a často zbytočne prehnanou výsadbou nového porastu, niekedy priamo v biocentre výskytu tohoto motýľa. To sa ale netýka iba jasoňa červenookého, ale samozrejme aj iných druhov hmyzu alebo celkovo živočíchov a rastlín, ktorým práve nezarastené plochy vyhovujú a celý ich životný a rozmnožovací cyklus je viazaný práve na takéto typy prostredia.

V Suchej doline sa doteraz do značnej miery zachovala rôznorodosť biotopov, čo radí túto dolinu k biologicky bohatým a hodnotným prírodným oblastiam Rajeckej doliny. Takýto trend by mal každôpádne pretrvať aj naďalej, aby sa rôznorodosť a výskyt druhov udržal minimálne na takej úrovni ako doteraz.

Zistené druhy motýľov Suchej doliny sú uvedené v nasledujúcom zozname. Ich počet je 96 a sú zastúpené v 15 čeľadiach:

1. PAPILIONIDAE	9. SATURNIIDAE
2. PIERIDAE	10. SPHINGIDAE
3. LYCAENIDAE	11. ARCTIIDAE
4. NYMPHALIDAE	12. GEOMETRIDAE
5. SATYRIDAE	13. NOCTUIDAE
6. HESPERIIDAE	14. DREPANIIDAE
7. ZYGAEINIDAE	15. PYRALIDAE
8. RIODINIDAE	

1. PAPILIONIDAE:

Parnassius mnemosyne – jasoň chochlačkový
Parnassius apollo – jasoň červenooký

- Papilio machaon – vidlochvost feniklový
Iphiclides podalirius – vidlochvost ovocný
2. PIERIDAE:
Leptidea sinapis – mlynárik hrachorový
Pieris brassicae – mlynárik kapustový
Pieris rapae – mlynárik repový
Pieris napi – mlynárik repkový
Pieris bryoniae – mlynárik horský
Anthocharis cardamines – mlynárik žeruchový
Colias hyale – žltáčik ranostajový
Colias alfacariensis – žltáčik podkovkový
Colias crocea – žltáčik vičencový
Gonepteryx rhamni – žltáčik rešetliakový
3. LYCAENIDAE:
Callophrys rubi – ostrôžkar černicový
Satyrium acaciae – ostrôžkar malý
Cupido minimus – modráčik najmenší
Celastrina argiolus – modráčik krušinový
Maculinea alcon – modráčik horcový
Maculinea arion – modráčik čiernoškvrnný
Plebeius argus – modráčik čiernoobrúbený
Aricia eumedon – modráčik bielopásy
Aricia artaxerxes – modráčik bociannikový
Polyommatus icarus – modráčik obyčajný
Polyommatus coridon – modráčik vikový
Polyommatus daphnis – modráčik hnedoškvrnný
Cyaniris semiargus – modráčik lesný
Lycaena virgaureae – ohniváčik zlatobyľový
Lycaena hippothoe – ohniváčik štiavový
4. NYMPHALIDAE:
Apatura ilia – dúhovec menší
Apatura iris – dúhovec väčší
Limenitis populi – bielopásovec topoľový
Limenitis camilla – bielopásovec zemolezový
Nymphalis antiopa – babôčka osiková
Inachis io – babôčka pávooká
Aglais urticae – babôčka žihľavová
Vanessa atalanta – babôčka admirálska
Vanessa cardui – babôčka bodliaková
Polygonia c-album – babôčka zubatokrídla
Araschnia levana – babôčka sieťkovaná
Argynnis paphia – perlovec striebropásavý
Argynnis adippe – perlovec fialkový
Argynnis aglaja – perlovec veľký
Argynnis niobe – perlovec sirôtkový
Issoria lathonia – perlovec malý
Boloria euphrosyne – perlovec jahodníkový
Boloria dia – perlovec najmenší
Boloria selene – perlovec dvanásťškvrnný
Melitaea athalia – hnedáčik skorocelový
Melitaea diamina – hnedáčik čermeľový
5. SATYRIDAE:
Melanargia galathea – očkáň timotejkový
Minois dryas – očkáň ovsíkový
Erebia ligea – očkáň čiernohnedý
Erebia medusa – očkáň prstovkový
Erebia aethiops – očkáň trávový
Maniola jurtina – očkáň lúčny
Aphantopus hyperantus – očkáň obyčajný
Pararge aegeria – očkáň pýrový
Lasiommata maera – očkáň jačmienkový
Coenonympha arcania – očkáň medničkový
Coenonympha glycerion – očkáň traslicový
6. HESPERIIDAE:
Pyrgus malvae – súmračník jahodový
Thymelicus sylvestris – súmračník metlicový
Ochlodes venatus – súmračník hrdzavý
Erynnis tages – súmračník kotúčový
Carterocephalus palaemon – súmračník skorocelový
7. ZYGAENIDAE:
Zygaena filipendulae – vretienka obyčajná
Zygaena loti – vretienka kozincová
Zygaena angelicae – vretienka ľadencová
Zygaena purpuralis – vretienka dúšková
8. RIODINIDAE:
Hamearis lucina – hájovník prvosienský
9. SATURNIIDAE:
Aglia tau – okáň bukový
Saturnia pavonia – okáň menší
10. SPHINGIDAE:
Macroglossum stellatarum – lišaj marinkový
Hemaris fuciformis – lišaj zemolezový
Deilephila porcellus – lišaj vrbicový
11. ARCTIIDAE:
Arctia caja – spriadač medvedí
Parasemia plantaginis – spriadač skorocelový
Diacrisia sannio – spriadač chrastavcový
Phragmatobia fuliginosa – spriadač štiavcový
Euplagia quadripunctaria – spriadač kostihojový
Callimorpha dominula – spriadač hluchavkový
Eilema griseolum – lišajníkovec sivý
Miltchrista miniata – lišajníkovec červenkastý
12. GEOMETRIDAE:
Ematurga atomaria – piadivka vresová
Odezia atrata – piadivka krkošková
Siona lineata – piadivka žilkovaná
Chlorissa cloraria – piadivka černicová
Epirrhoe tristata – piadivka smútočná
Scopula ornata – piadivka okrášlená
13. NOCTUIDAE:
Euclidia glyphica – stužkavec sivý
Noctua pronuba – mora štiavová
Ceraapteryx graminis – mora lúčna
Xestia baja – mora brusnicová
14. DREPANIIDAE:
Drepana falcatrix – srpokrídlovec jelšový
15. PYRALIDAE:
Pleuroptya ruralis – vijačka žihľavová

KORÝTKO RIEČNE (*Unio crassus*, Mollusca, Lamellibranchiata) V RAJECKEJ DOLINE PREDSA LEN ŽIJE...

Peter BITUŠÍK

V roku 1983 som pri obhliadke úseku Čierňanky v Charubine našiel na dne potoka prázdne lastúry korýtka riečneho (*Unio crassus*). Pamätám si, že viac, ako samotné doloženie výskytu tohto druhu lastúrníkov (Lamellibranchiata) ma rozrušila skutočnosť, že aj napriek usilovnému hľadaniu sa mi nepodarilo nájsť ani jeden živý exemplár.

Aby som docenil význam môjho nálezu a predovšetkým význam lokality v celoslovenskom kontexte, muselo ubehnúť dvadsať rokov. Keď som počúval na stretnutí zoológov Čiech a Slovenska v Brne prednášku mladej slovenskej malakozooložky Ľ. Vavrovej (Vavrová 2003), vybavil sa mi v pamäti meandrujúci potok s vysokými brehmi, množstvom napadaných konárov a štrkovito-piesočnatým dnom, na ktorom ležali mechanicky poškodené, vybielené lastúry. Dozvedel som sa totiž, že v súčasnosti patrí korýtko riečne medzi druhy zaradené do príloh európskej Smernice Rady 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín. Ide o druhy, o ktoré má spoločenstvo záujem a ktoré si vyžadujú prísnu ochranu, resp. ochrana ktorých si vyžaduje zriadenie osobitných chránených území.

Korýtko riečne je ako jediný zástupca čeľade Unionidae u nás viazané na relatívne chladné tečúce vody, kde osídľuje jemnozrnné sedimenty – piesok a štrk s nánosmi detritu a bahna. V minulosti bol tento druh na Slovensku na vhodných biotopoch pomerne rozšírený. Z rozprávania pamätníkov sa dá usudzovať, že koncom 30-tych a začiatkom 40-tych rokov 20. storočia bola silná populácia *Unio crassus* nielen na spomínanom úseku Čierňanky, ale aj v jej bezmennom prítoku z Baranovej a v Hvojtovej a údajne v najväčšom množstve sa vyskytovali v Čierňanke pod Rajcom. Lastúrniky vraj bolo možné naberať z potokov prútenými košmi. Dnes je už ťažké zistiť, v ktorom časovom období boli populácie korýtka riečneho na týchto lokalitách zdecimované.

Obr. 1

Výrazný ústup v celej Európe súvisí predovšetkým s narastajúcim znečistením a vodohospodárskymi

úpravami tokov (Beran 2002), čo sú napokon hlavné príčiny ohrozenia aj ďalších druhov našich lastúrníkov (Škapec et al. 1992).

Obr. 2

V júni a júli 2003 sme nezávisle s Ľ. Vavrovou prehľadali úsek Čierňanky v Charubine s cieľom pokúsiť sa nájsť živé jedince korýtka riečneho. Naše úsilie bolo korunované úspechom, keď sa nám podarilo po usilovnom pátraní nájsť, popri množstve prázdnych lastúr aj celkovo tri živé exempláre (obr. 1). Čierňanka predstavuje takto zatiaľ jedinou lokalitu na území Žilinskej kotliny s potvrdeným výskytom korýtka riečneho.

Čierňanka je minimálne na úseku medzi štátnou cestou do Považskej Bystrice a rybníkom v Košiaroch zachovalým potokom s prirodzenou morfológiou koryta a štruktúrou dna a s dobre vyvinutými brehovými porastami. V našich podmienkach je ojedinelým príkladom kotlinového toku s nízkym spádom, pomalým prúdením a prevládajúcimi jemnými sedimentami na dne (obr. 2). O spoločenstvách organizmov a fungovaní tokov takéhoto typu máme, žiaľ, veľmi málo informácií. Kľúčovým problémom z hľadiska zachovania korýtka riečneho je v tomto prípade nepochybne kvalita vody. Je isté, že silné znečistenie pochádzajúce zo zdrojov ležiacich nad lokalitou (obec Veľká Čierna, ustajnenie hovädzieho dobytku) bolo príčinou prudkého poklesu populácie druhu až na dnešnú úroveň. Pritom nemuselo ísť o chronické znečisťovanie, ale niekoľkokrát sa opakujúce havárie.

Dnes vyzerá byť tento úsek toku v poriadku, množstvo rýb by mohlo byť signálom dobrej kvality vody. Nevieime však nič o štruktúre spoločenstiev osídľujúcich dno a napokon ani kvantitatívne bohatá ichtyofauna nemusí byť ešte zárukou úspešnej reprodukcie korýtka riečneho. Larvy tohoto druhu (podobne ako larvy príbuzných druhov čeľade Unionidae) dočasne parazitujú na koži a žiabrach niektorých druhov rýb, napr. čereble (*Phoxinus phoxinus*). Hostiteľské ryby predstavujú pre lastúrniky s obmedzenými schopnosťami pohybu dôležitý mechanizmus šírenia druhu na ďalšie lokality.

Záverom asi treba zdôrazniť, že potvrdením výskytu celoeurópsky významného druhu *Unio crassus* na krátkom úseku Čierňanky by sa práca pre profesionálnych biológov a ochrancov prírody nemala skončiť, ale skôr začať. Bude potrebné preskúmať aj ďalšie úseky Čierňanky a jej prítoky, kde sa druh historicky vyskytoval, prípadne však aj ďalšie toky, ktoré by mu svojimi podmienkami mohli vyhovovať. Mali by sa získať informácie o spoločenstvách, ktorých členom je aj *Unio crassus* a tiež by sa mali definovať a pravidelne monitorovať potenciálne zdroje ohrozenia jeho populácií. Mali by sme sa dočkať vyhlásenia niektorého toku (alebo tokov) za chránené územie nielen vzhľadom na výskyt korýtka, ale aj unikátnych, jedinečných spoločenstiev, ktoré ho sprevádzajú.

PodĎakovanie

Aj na tomto mieste by som chcel poďakovať svojmu otcovi, ktorý mi poskytol cenné historické informácie o výskute druhu v tokoch v okolí Rajca.

Literatúra:

BERAN L. 2002: *Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam (Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List)*. – Sbor. přírodověd. klubu v Uh. Hradišti, Suppl. 10: 1 - 258.

ŠKAPEC L. (Ed.), 1992: *Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČSFR. Bezstavovce. – Příroda, Bratislava, 152 pp.*

VAVROVÁ E., 2003: *Rozšíření európsky významných měkkýšův zaradených alebo navrhovaných do Príloh II a IV Smernice o biotopoch na území Slovenska. – In Bryja J. & Zukal J. (Eds), Zoologické dny Brno 2003. Sborník abstraktu z konference 13. - 14. února 2003, p. 52.*

Texty k obrázkom:

Obr. 1: Dva živé jedince korýtka riečného (*Unio crassus*) z potoka Čierňanka (júl 2003)

Obr. 2: Charakteristický úsek Čierňanky v Charubine

SKAMENELINY – SVEDKOVIA MINULOSTI ZEME

Soňa BELLANOVÁ

Čo sú to skameneliny? Aký je ich pôvod? Ako vznikli? To sú otázky, ktoré ľudí zaujímali už v dávnych dobách. Skameneliny (fosílie) bývajú zvyčajne ukryté v zemi, sú pomerne vzácne, a preto majú v sebe určitú tajomnosť. Možno povedať, že prvým zberateľom či paleontológom bol praveký človek. Svedčia o tom pomerne časté nálezy náhrdelníkov vyrobených z mušlí lastúrníkov a ulitníkov aj iné skamenelé pozostatky živočíchov, ktoré plnili úlohu talizmanov.

Na povrchu Zeme sa počas jej dlhej histórie vystriedali ohromné množstvá rôznych organizmov živočíšneho alebo rastlinného pôvodu. Väčšina z nich zmizla bez stopy, lebo na ne pôsobili rozkladné procesy, ktorým sú všetky rastlinné i živočíšne telá po odumrení vystavené. Našťastie pre človeka, v ojedinelých prípadoch boli odumreté organizmy alebo aspoň niektoré ich časti, uchránené pred zničením a v podobe fosilného zvyšku prečkali až do dnešných čias. Najväčšiu nádej na uchovanie zvyčajne majú organizmy, ktorých telá obsahujú pevné súčasti. Fosílie môžu byť rôzneho druhu – sú to napr. skamenelé kostry, zuby, ulity, lastúry i trsy korálov, stonky ľalijoviek, odtlačky rastlín a rôzne iné stopy po činnosti a životných prejavoch živočíchov.

Najväčšie množstvo fosílií živočíšneho či rastlinného pôvodu je uložené v usadených horninách (sedimentoch), hlavne v tých, ktoré sa ukladali vo vodnom morském prostredí, prípadne v jazerách. Na skameneliny sú preto bohaté hlavne pieskovce, vápence, ílovcy a ílovité bridlice.

Rajecká dolina

Prvé podrobnejšie geologické výskumy vykonal v Rajeckej doline v roku 1860 známy slovenský prírodovedec Dionýz Štúr. V svojich prácach uvádza niekoľko lokalít, v ktorých získal skameneliny. Jeho vedecké poznatky i nálezy boli mnohokrát potvrdené generáciami

geológov, ktorí na tomto území pracovali v rokoch 1925, 1944, 1975 i neskôr. Na území, ktorým preteká rieka Rajčianka sa v prírode možno stretnúť predovšetkým so skamenelými schránkami amonitov a belemnítov. Vyskytujú sa v sivých až tmavosivých slienitých vápencoch a slienitých bridliciach jurského veku predovšetkým v katastri obcí Rajecká Lesná, Ďurčiná, v menšej miere i vo Fačkove a Čičmanoch.

Obr.: Nahromadenie rastier belemnítov tzv. bitevné pole, lokalita Ďurčiná, 1962

Podtrieda Amonity – (trieda Cephalopoda), hlavnožce sa vyznačujú väčšinou špirálovito stočenou obojstranne symetrickou vonkajšou schránkou. Svoj názov získali podľa Amóna – egyptského boha (tzv. Amónove rohy). Prvé, amonitom podobné organizmy sa objavili už mladších prvohorách, v devóne. Amonity boli v histórii Zeme všeobecne veľmi rozšírenými morskými živočíchmi, vytvorili vyše 3 000 druhov. Ich schránky z aragonitu sa dobre zachovali v morských usadeninách. Prvohorné formy obývali predovšetkým plytké moria, druhohorné amonity žili aj v hlbokých morských vodách. Ich schránky mali priemer od nie-

koľkých milimetrov až do 200 cm, napr. druh *Pachidiscus* z lokality v Nemecku.

Podrad Belemnity – patria do radu Decabranchia, podtriedy Dibranchiata, triedy Cephalopoda.

Najjednoduchšie jedince sa objavili už v karbone. Ich telo bolo uložené v štiehlej predĺženej kalcitovej schránke, podobnej cigare. Pevná časť schránky sa nazýva rostrum. Dosahovalo dĺžku cca 10 cm, u niektorých druhov až 150 cm. Živý jedinec musel byť asi trojnásobne taký dlhý ako je zvyčajne zachovalé rostrum. Prudký rozvoj týchto živočíchov nastal v jure a kriede.

Koncom druhohôr (pred 130 miliónmi rokov), vymreli amonity i belemnity – v horninách paleogénu- začiatkom treťohôr už pozostatky týchto živočíchov neboli nájdené. Dnešným príbuzným zástupcom tejto triedy sú sépie a chobotnice. Počas evolučného vývoja u nich

však došlo k strate vonkajšej schránky, ktorá chráni mäkké telo.

Väčšina paleontologických nálezísk bola objavená náhodne. Našli sa napríklad pri stavebných úpravách, výkopoch studní, základov domov, cestných a železničných zárezoch, lomoch, ale i na brehoch riek.

Skameneliny je potrebné chrániť pred zničením a o nájdených exemplároch informovať pracovníkov v najbližšom miestnom či krajskom múzeu.

Zachovalá skamenelina umožňuje ľuďom nazrieť do svetov, ktoré existovali na našej planéte pred mnohými desiatkami či stovkami miliónov rokov, stala sa dnes dôležitým príspevkom do mozaiky, ktorá vedie k poznaniu nášho okolia, jeho minulosti i budúcnosti.

Obr.:

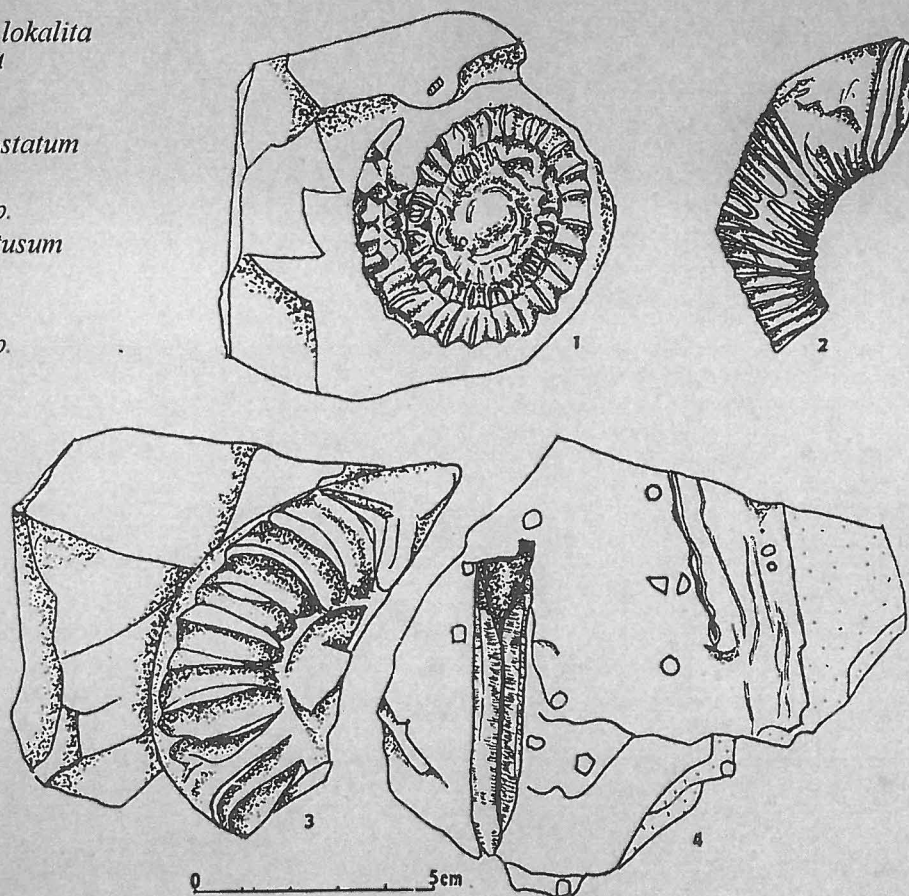
Amonity a belemnity, lokalita Rajecká Lesná, 1994

amonity

1. *Echioceras raricostatum* (Ziet.)
2. *Perisphinctidae* sp.
3. *Asteroceras cf. obtusum* (Sow.)

belemnity

4. *Passalotheuthis* sp.

AUTORI ČLÁNKOV

RNDr. Soňa Bellanová (1955), absolventka Prírodovedeckej fakulty UK – odbor základná geológia. Pracovala v Považskom múzeu v Žiline, kde sa osobitne venovala paleontológii. V súčasnosti pracuje ako odborná asistentka na Stavebnej fakulte ŽU v Žiline.

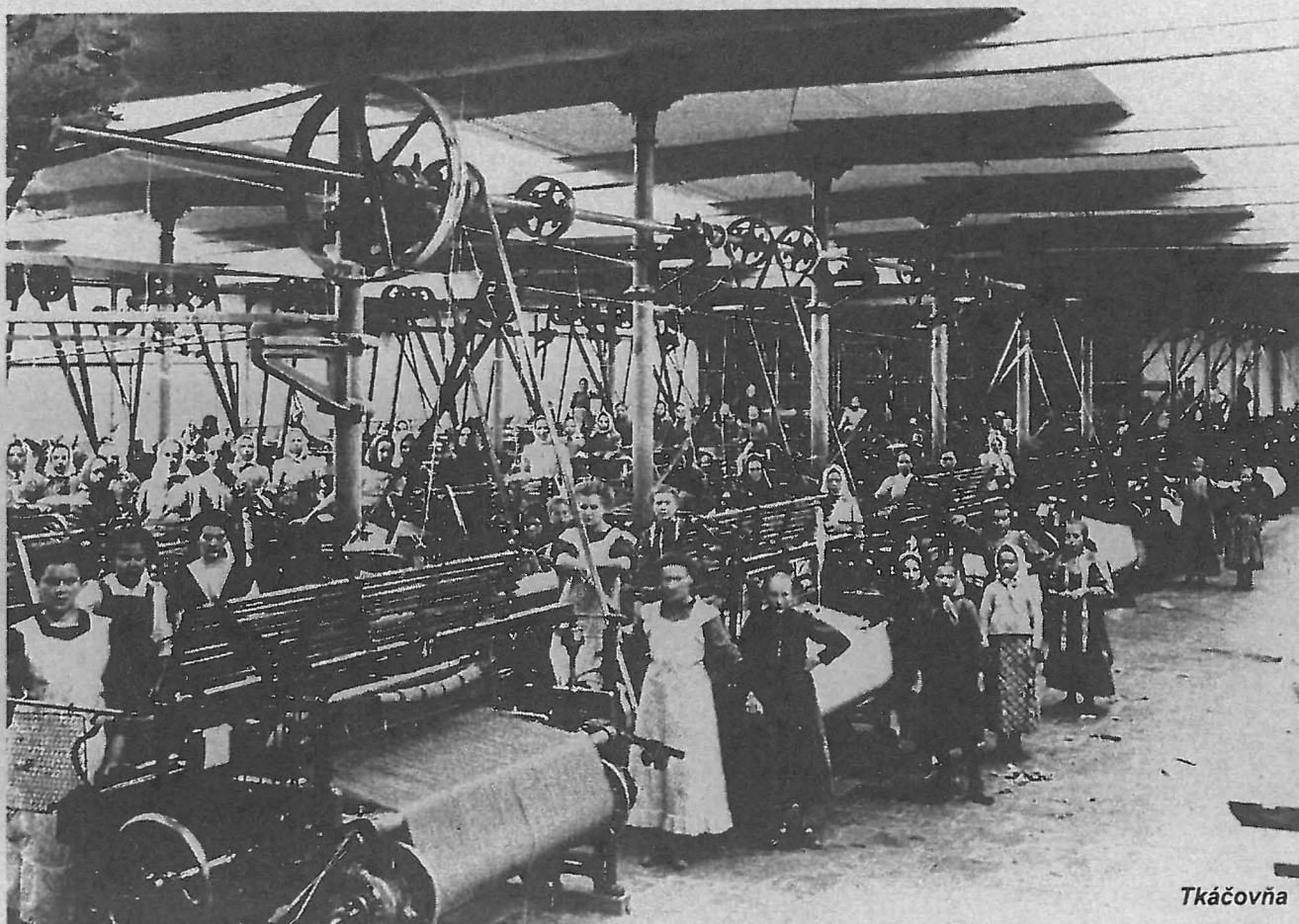
Doc. RNDr. Peter Bitušík, CSc. (1957), absolvent PF UK v Bratislave, pracuje ako vysokoškolský pedagóg na Katedre biológie a všeobecnej ekológie - Fakulta ekológie a environmentalistiky TU vo Zvolene.

Ing. Karol Huljak (1956), vyštudoval SVŠT – EF v Bratislave, inšpektor Slovenskej inšpekcie životného prostredia v Žiline a člen gestorskej skupiny pre ochranu vstavačovitých Slovenska.

MUDr. Karol Kříž (1959), vyštudoval na Lekárskej fakulte v Martine, člen Slovenskej entomologickej spoločnosti.

Peter Mihalec (1975), absolvoval SOU stolárske, člen Slovenskej entomologickej spoločnosti.

PaedDr. Miroslav Smatana, CSc. (1959), absolvent FF UK v Bratislave, pracuje v Jazykovednom ústave SAV v Bratislave.

Tkáčovňa

Pradiareň

